

Field : Communication

Type : Review Article

Received: 11.05.2019 - *Accepted*: 26.06.2019

Ulus Devletin Güvenlik Krizi Bağlamında Gramsci'nin Etnik Milliyetçi Köklerinin Radikal Demokrasi ve Medyadaki İzleri

Zeliha OÇAK

Email: ocak.zeliha@gmail.com

Öz

Barış ve güvenliğin devamlılığı açısından demokrasinin gelişimi ile toplumsal uzlaşma ortamının yaratılması ülke güvenliği açısından önem verilen bir konudur. Demokrasi tarihi çeşitli demokrasi yaklaşımlarının gelişmesi ile sorunlara tikel koşullar dikkate alınarak çözüm aranan sürecin tarihidir. Doğru demokrasi arayışında geline son nokta radikal demokrasi önerisidir. 1980'lerle beraber gelişen radikal demokrasi söyleminin, erken çalışmaları etnik milliyetçiliğe dayanan Antonio Gramsci'nin görüşlerine dayanması, ulus devletler açısından çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Her ne kadar literatürde sıklıkla etnik milliyetçilik yaklaşımını terk edip sosyalist bir yaklaşım benimsediği söylense de bu konu araştırmacılar arasında tartışmalı bir konudur. Askeri disiplindeki örgütlenme modelini esas alarak alternatif bir örgütlenme modeli ile "karşıt hegemonya" kurmayı önererek, iktidar ilişkilerinde proleter sınıfın etkinliğini arttırmayı amaçlayan Gramsci'nin hegemonya kavramının; radikal demokrasi yaklaşımı ve radikal alternatif medya pratiklerinin temel göstergesi olduğu dikkate alındığında, Gramsci ve fikirleri, ulus devletlerin iletişim sahasındaki güvenliği açısından kritik bir konudur. İlerleyen iletişim teknolojilerinin toplumsal kullanımının yaygınlığı, iletişim kanallarından yayılan enformasyonu ülke güvenliği açısından önem verilen bir konuma getirmiştir. 2010 yılında başlayan Arap Baharı ile beraber radikal demokrasi bağlamında toplulukların radikal alternatif medya kapsamında ulus devletlere karşı etkin bir örgütlenme pratiği geliştirdiği dikkate alındığında, Gramsci ve fikirlerinin ulus devletlerin politik yapısına etki ederek güvenlik krizleri açığa çıkarttığı görülmektedir. Çalışma kapsamında radikal demokrasi ve radikal alternatif medya kapsamında Gramsci'nin etnik milliyetçi köklerinin izleri aranacak, ulus devletin güvenlik problemi açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ulus Devlet; Radikal Demokrasi; Radikal Alternatif Medya; Gramsci; Etnik Milliyetçilik

The Traces of Gramsci's Ethnic Nationalist Roots on Radical Democracy and Media in Context of The Security Crisis of Nation State

Abstract

In terms of the continuity of peace and security, the development of democracy and the creation of an environment of social reconciliation are important issues for national security. The history of democracy is the history of the process in which various approaches to democracy have been developed and the solutions to problems sought by consideration of specific conditions. The last point in the search for the correct democracy is the proposal of radical democracy. It is contradictory in terms of nation states that the radical democracy discourse that emerged in the 1980s is based on the views of Antonio Gramsci, whose early works were based on ethnic nationalism. Although it is often said in the literature that he left the approach of ethnic nationalism and adopted a socialist approach, this is a controversial issue among researchers. Gramsci's concept of hegemony, which aims to increase the effectiveness of the proletarian class among power relations by counter hegemony is an alternative organization model based on the model of organization in military discipline. Considering that it is a fundamental indicator of radical democracy and radical alternative media practices, Gramsci and his ideas are critical in terms of the security of nation states in the field of communication. The prevalence of the social use of advanced communication technologies has brought the information into a prominent position in terms of country security. Considering that in the context of radical democracy, together with the Arab Spring, which started in 2010, communities developed an effective organization practice against nation states in the context of radical alternative media, Gramsci and his ideas were seen to expose security crises by affecting the political structure of nation states. Within the scope of the study, the traces of Gramsci's ethnic nationalist roots will be sought within the scope of radical democracy and radical alternative media and will be evaluated in terms of the security problem of the nation state.

Keywords: Nation State; Radical Democracy; Radical Alternative Media; Gramsci; Ethnic Nationalism

Giriş

Dördüncü kuvvet olarak basın, kamu vicdanı olarak faaliyet gösterme görevini halkın haber alma hakkını sağlayarak yönetime katılımını güçlendirmesiyle yerine getirir. Bu sebeple demokrasinin gelişimi açısından kritik bir yeri vardır. Demokrasi söylemleri tarihsel süreç içerisinde konjonktüre göre değişirken, basın yayının işlevi ve sahiplendiği söylemler ülkelerin güvenliği açısından tartışmalı bir süreci beraberinde getirmiştir. İletişim çalışmalarında oldukça popüler olan Gramsci'nin hegemonya yaklaşımı getirdiği “karşıt hegemonya” önerisi, bu öneriyi geliştirdiği yaşam koşulları ve kültürel gerçekliği bağlamında tartışmalı bir konudur. 1980'ler sonrası radikal demokrasi önerisinin temel göstergesi olan Gramsci'nin bugünün siyasal ve sosyal gündeminde belirleyici olması, radikal alternatif medya kapsamında çatışma konularına yönelik toplulukları örgütleme amacı, güvenli kapsamında Gramsci ve fikirlerini ulus devletler açısından mercek altına alınması gereken bir konu durumuna getirmektedir.

1970'lerde iletişim teknolojisinin gelişmesiyle toplumların haber alma imkanları genişlerken her şey bir şeffaflaşma sürecine girmiştir. Her şeyin bu kadar görünür olduğu bugün hala barış problemi, gelir eşitsizliği, yoksunluk ve kaynakların dengesiz tüketimi devam etmekte ve küreselleşme daha önce olmadığı kadar hızlı ilerlemektedir. Bu koşullar dikkate alındığında çelişkilerin ve çarpıklıkların, bir diğer deyişle gerçeklerin nereye gizlendiği sorusu belirlemektedir. Bu şeffaflık ortamında yanlışların ancak “doğruların” arkasına gizlenmiş olması endişesi yükselmektedir. Öyle ki bugün demokrasi ve medya pratiklerinin temellerini oluşturan Gramsci ve fikirlerinin gelişim süreci takip edildiğinde, bunun yerinde bir endişe olduğuna dair bulgular kendisini göstermektedir.

Gramsci'nin fikirlerinin özellikle 1980'lerde Doğu Avrupa'da çözülen komünist rejimlerden liberal rejimlere geçen ülkelerin yaşadığı problemlerle birlikte popülerleşmesi ve bugün azınlık hakları gibi konuların demokrasi bağlamında Cumhuriyetçi devlet modelleri üzerinde baskı unsuru oluşturması tartışmalı bir konudur. Soğuk savaş sonrası siyasi atmosfere liberalizmin yanıt vermekte yetersiz kaldığı ve bu sebeple bir kriz içerisinde olduğu görüşü bazı entelektüel çevreler tarafından yüksek sesle dile getirilirken, Gramsci ve görüşleri bu eleştirilerin teorik dayanağını oluşturdu (Kanatlı, 2014:116). Gramsci kendisini Marksist olarak nitelendirse de bir üst yapı kuramcısı olarak bilinmektedir. Üst yapı kuramcısı olmasına rağmen sınıf temelli bir yaklaşımı olduğu da ısrarla tekrar edilen bir konudur. Öyle ki erken döneminde benimsediği Sardunya milliyetçiliği fikirlerini tamamen bıraktığı konusu bu bağlamda tartışmalı bir konudur. 1926 yılında hapishaneye girdikten sonra yazdığı “Hapishane Defterleri'nde” erken döneminde savunduğu Sardunya milliyetçiliği konusuna değinmese de işçi sınıfının hegemonik egemenliği için öne sürdüğü stratejide tekrarlayan bir şekilde güney ve kuzey İtalya arasındaki çözümlenmelere yer verir. Tracey Heatherington (2010) Gramsci'nin kültürel alandaki farklı entelektüel grupların bir araya gelerek nasıl karşıt

hegemonya oluşturabilecekleri ile ilgilendiğinden bahseder. Bu bağlamda politik bilincin ve aktivizmin İtalya'nın güney kırsal bölgesindeki sardunyalılarında içerisinde bulunduğu köylü sınıfında nasıl uyandırılabilirliği ile ilgileniyordu (Heatherington, 2010:172).

Sanayi devriminin yarattığı devrimci toplumsal dönüşümden bu yana toplumsal yapıyı oluşturan dinamikler, bu bağlamdaki dönüşümler ve oluşumların nedenleri araştırma konularını oluşturmuştur. Düşünürler bağımsız bir kültürel okuma yapmanın imkânsız olduğunu, “kültür içerisinde bilgi alanı olarak kabul edilen pek çok şeyin güç ilişkilerinden bağımsız olmadığını”, yansız ya da nesnel bilgi olmadığını,” daha ziyade iktidar ilişkilerinin bir ürünü olduğunu belirtmektedir (Keskin, 2011:81). Bu bağlamda Gramsci'nin hegemonya kavramı kapsamında sunduğu ve 1980'li yılların politik kültürünü oluşturan bilgi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Gramsci'nin kendi kültürel koşullarında geliştirerek sunduğu bilgi ve araştırmacının düşünümünü oluşturan sürecin, 1980 sonrası politikaların demokrasi yaklaşımına olan etkisi incelenecektir. Bu bağlamda Gramsci'nin proleter devrim için geliştirdiği hegemonya kavramının radikalliği ve alternatifliği sorguya çekilecektir. Radikal demokrasi kapsamında yeni politik kültürün alt metnini sağlayan Gramsci ve hegemonya kavramının soy kütüğüne inilecektir. Gramsci'nin politik fikirlerinin oluşumunu sağlayan tikel koşullar, güç ilişkileri kapsamında iktidara etkisi ve metotları bağlamında elde edilen veriler radikal demokrasi yaklaşımı ve medyası radikal alternatif medya kapsamında değerlendirilecektir. Yeni nesil bir demokrasi önerisi olan radikal demokrasinin medya aracılığı ile yaydığı fikirler, temelleri ve amacı ulus devletlerin güvenliği açısından değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında yapılacak değerlendirmenin iktidar ve güç ilişkileri kapsamında çalışma yapacak araştırmacılara *eleştirinin eleştirisi* bağlamında perspektif sunması amaçlanmaktadır.

1. Radikal Demokrasi, Güvenlik Krizi ve İletişim

İktidarın asıl kurulduğu yer gerçeklerin gizlendiği ve bu süreçte dönüşümün gerçekleştiği yerdir. Teknolojinin ilerlemesi ile hızlanan enformasyon akışında iletişim monolog değil diyalog şekline dönmüş, toplumların enformasyon alma imkanları genişlerken aldıkları bilgiye verdikleri tepkinin “hızı” azalmıştır. Kriz her an kapıda bekleyen bir gerçekken, toplum çıkarlarını zedeleyecek aşikâr adaletsizlikler ve çarpık ilişkiler üzerlerine spot ışıklar tutulmuşçasına şeffaflaşmıştır. Kurumlar ve sistemler iletişim imkanlarının genişlemesi ile bu bağlamda yeni bir bilişsel ve fiziki örgütlenme sürecine zorlanmıştır. Bu şeffaflık siyasal anlamda sağ ve sol fraksiyonlar arasındaki bariyerleri de eritti. Sanayi devriminden bu yana sağ ve sol olarak bölünen toplumun şeffaflık ortamında diyalogu arttı ve bütünleşmesi için uygun şartlar oluştu. Bu şeffaflaşma ortamının oluşması 1970'lerde kitle iletişim teknolojisinin ilerlemesine tekabül ederken, 1980'lerde etkinliği

artan ve sürekli çatışmayı savunan radikal demokrasi yaklaşımının ortaya çıkışı dikkate değerdir. Bu sürece kadar sol fraksiyonun göstergesi geleneksel Marksizm iken, 1980 sonrası radikal demokrasi yaklaşımı demokrasinin çatışan görüşlerde işlerlik kazanabileceğini öne sürerek, kaynaşan sağ ve sol görüşleri ayrıştırmak amacıyla solu radikalleştirme girişimi ve solun yeni göstergesi olma iddiası ile ortaya çıktı. Bu süreçte sistemin çarpık ilişkileri şeffaflaşmış ve bir meşruiyet krizine sürüklenmişti. Bu şeffaflaşma sürecinde toplumsal kaynaşma artarken sistemin meşruiyet krizi de eş zamanlı yükselmekteydi. 1980’lerde liberalizmin bir kriz içerisinde olduğunu belirten radikal demokrasi yaklaşımının hangi krizden bahsettiği bu bağlamda oldukça çelişkili bir konudur.

Liberal demokrasinin bir kriz içerisinde olduğunu belirten Ernest Laclau ve Chantal Mouffe farklılıkların tanınması ve çoğulcu demokrasinin gelişmesi bağlamında radikal demokrasiye yaklaştılar. Sistemin meşruiyet krizi artarken “toplumsal” olduğunu iddia ettikleri radikal demokrasi yaklaşımını post-Marksist bir düşünür olan Antonio Gramsci’nin görüşlerine dayandırdılar. Gramsci’nin hegemonya önerisi sistemin potansiyel kriz alanları ve bu alanların dönüşümüne odaklanmıştır. Ona göre egemen sistem mevcut koşullara göre dönüşümünü gerçekleştirmezse krize sürüklenir ve bu kriz proleter egemenlik için bir fırsata işaret eder (Gramsci, 2012, s:52). Gramsci’ye göre sınıflı bir toplumdaki tüm hegemonyalar ise “mutlaka sınırlı ve eksik olup, gerilimde var olur” (Hall, Lumley, & McLennan, 1985, s:12). Böylece sistemin esasında sürekli bir kriz halinde olduğunu belirtir ve karşıt hegemonya önermesinde uygun metotları işaret ederek hegemonyanın her daim yıkılma potansiyelinin olduğunu belirtir. 1891-1937 yılları arasında yaşayan Gramsci’nin görüşleri özellikle 1970’lere doğru Avrupa solu üzerinde etkili olmuş, 1980 sonrası politik felsefede kimlik, etnisite, vatandaşlık cinsiyet, eşitlik, çok kültürlülük, çevre gibi yaklaşımların oluşumlarını etkileyerek *radikal demokrasi* bağlamında aktivist oluşumlara zemin hazırlamıştır (McNally & Schwarzmantel, 2009) (Purvis & Hunt, 2014, s:29). Egemen hegemonyaya alternatif bir hegemonya önermesi yapan Gramsci’nin görüşleri bu bağlamda 1980 sonrası politikaların doğru değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Sistemin etkin bir meşruiyet krizi yaşadığı bu dönemde toplumsal yapının, eleştirilerin odak noktalarının değiştirilmesi ile radikal demokrasi bağlamında yeni bir parçalanma sürecine girmesi esaslı bir çelişki oluşturmaktadır. Bu bağlamda her şey algılayabildiğimiz bir çarpıklık içerisinde değildir. Ne var ki algılayamadığımız çarpıklıklar post-Marksist eleştirel teorinin işaret ettiği ve artık ayyuka çıkan medya denetimi gibi çarpıklıklar değil, iktidar ilişkilerini pekiştirici bir araç olarak Post-Marksist yorumların toplumsal çıkarlar için eleştiri yaptığını iddia etmesidir. Radikal demokrasinin ve medyası radikal medyanın bu resimdeki rolü Aristo’nun öğrencisi büyük İskender’in zapt ettiği topraklardaki insanları baskı altında tutması için ne yapması gerektiğine yönelik kendisine danışması sonrasında verdiği cevabı hatırlatmaktadır. Aristo’nun

cevabı ne onları sürgüne göndermesi ne hapse atması ne de kılıçtan geçirmesidir. Etkin baskı için Aristo şu önermede bulunur: İnsanların arasına nifak (ayrılık) tohumları ekeceksin ki, birbirleriyle mücadele etsinler, savaşsınlar. Savaşınca, hakem olarak kendini kabul ettireceksin ama anlaşmaya giden bütün yolları tıkayacaksın. Çatışmanın sürekliliği prensibi üzerine kurulu radikal demokrasi bu bağlamda ele alındığında çarpıklığın eleştirinin içerisine saklandığı ve radikalleşmenin meşru bir süreç gibi gösterilmesiyle post-Marksizm'in sistemi pekiştirici bir araç işlevi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Gerçekler on yıllardır toplumların göstergesi olmuş “sınıf temelli eleştirinin” içerisine gizlenmiş ve enformasyonun meşru dolaşımından faydalanarak nifak tohumları ekmektedir. Radikal demokrasi bağlamında yayılan enformasyon ve oluşan kamuoyu neticesinde ulus devletlerin kendi halkları ile yaşadığı problemler bu bağlamda dikkate değerdir. Sınıf kavramını kolektif bir hareketten ziyade etnik temelli hareketler gibi mikro hareketlerin meşruluğuna indirgeyen post-Marksist yaklaşımlar toplulukların uluslararası politikalar bağlamında büyük resmi görmesini engellemekte ve toplulukları kendi toplumları içerisinde radikalleşmeye teşvik etmektedir. Takip eden bölümlerde demokrasi yaklaşımları ve bu yaklaşımlara alternatif olarak ileri sürülen radikal demokrasi ve medyası radikal alternatif medya bahsedilen olgular bağlamında ele alınacaktır.

2. Demokrasi Modelleri ve Ulus Devletler

Demokrasiler çoğulcu sistemlerdir. Bu bağlamda tek bir doğru yoktur. Muhalefetin ve muhalefetlerin olduğu bu sistemde farklı demokrasi modelleri önerilir (Kışlalı, 2010:238). Demokrasiler temel olarak dört ana modelde ele alınır. Atinalıların klasik demokrasisi, cumhuriyetçilik, liberal demokrasi ve dolaysız demokrasi değişen toplumsal koşullarla birlikte gelişen demokrasi yaklaşımlarıdır (Bal, 2014:219). Demokrasiler ile ilgili temel konu sistemlerin bireye ve topluma nasıl yaklaştığı ile ilgilidir.

Antik Yunan demokrasisinde vatandaşların siyasal karar alma sürecine doğrudan katılım sağlaması bu demokrasi modelinin doğrudan demokrasi veya direkt demokrasi olarak tanımlanmasının sebebidir. Nüfusun az olmasının yanı sıra kölelerin, kadınların ve yabancıların vatandaş statüsünde bulunmaması siyasal katılımı destekleyen bir unsurdur. Siyasal karar alma sürecine katılan vatandaşların nüfusun onda birini oluşturuyor olması doğrudan demokrasilerin uygulanmasına elverişli bir ortam oluşturmuştur. Nüfusun onda birinin yönetime katıldığı bu direkt demokrasi modelinde çoğulculuktan bahsetmek mümkün değildi. Kent yönetimleri coğrafi olarak dar bir alanda olmasından ve vatandaş olarak kabul edilen kişilerin yönetime direkt katılım açısından makul olmasından dolayı elverişliydi. Bugün ise ülkelerin coğrafi ölçekleri ve nüfus yoğunluğu sebebiyle direkt demokrasilerin uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple 18. yy. da temsili demokrasi yaklaşımı gelişmiştir (Zabunoğlu, 2017:799-800).

18. yy'da Fransız İhtilali ve sanayi devriminin etkileri ile yeni bir devlet örgütlenmesi modeli oluşmuştur. Egemenliğin hanedana veya kiliseye ait olmadığını belirten bir yaklaşımla devlet örgütlenmesi halk egemenliğine dayandırılmıştır. Toplumsal ve siyasal hayatın oluşumu ulus devletler üzerinden şekillenmiştir. Bu yeni devlet oluşumlarının temel motivasyonu milliyetçilik olmuştur (Aydın, 2018:229). Ulusların bir zümrenin boyunduruğu altında yaşamasının karşı çıkışı bağlamında kurulan ulus devletler halkın egemenliğinde cumhuriyetçi modeli benimsemiştir. Fransız İhtilali ile Batı Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımı doğuya doğru yayılmış ve imparatorluklarda çözümler yaşanarak son üç yüz yıldır uluslararası sistemin kurucu unsuru ve oyuncusu olan ulus devletler oluşmuştur. 1970'lerle radikal demokrasi yaklaşımlarının popülaritesinin artması ile ulus devlet fikri her ne kadar iktidar ve hegemonya çalışmalarının rağbet gösterdiği bir konu olsa da ulus devletler özgürlük ve egemene karşı gelme nosyonunun ürünüdür.

Cumhuriyetçi modeldeki demokrasiler bu sürecin sonunda yaygınlaşan demokrasi modelidir. Cumhuriyetçi modelde siyasal katılım kişisel özgürlüğün temel şartıdır. Vatandaşların yönetime katılımı için konsüller ve temsilcilerin seçimi de dahil olmak üzere bir dizi mekanizma vardır. Konuşma, ifade ve toplanma özgürlüğü vardır. Cumhuriyetçi model, erdemli yurttaş ve siyaseten aktif vatandaş anlayışını benimser (Bal, 2014:222). “Çoğunluğun yönettiği, azınlıkta kalanların ise yönetimin keyfiliklerine karşı korunduğu bir rejimdir” (Kışlalı, 2010:260) . Devletin meşruluğu için önemli olan bir konu halkın *eşit haklara* sahip olmasıdır. Devletin demokratik yönetim şekli bu bağlamda vatandaşlara tarafsız olma vaadi ile eşitlik vaat eder. Cumhuriyetçi modellerde demokrasinin uygulanışında “halkın genel iyiliği” için kamuda alınan kararlara öncelik verilir (Zabunoğlu, 2017:798).

Mutlak monarşiden cumhuriyetçi modele geçildiği aynı süreçte oluşan bir diğer demokrasi modeli ise *liberal demokrasi* modelidir. Cumhuriyetçi modelle arasındaki temel fark devlet iktidarını halkın genelinin iyiliği yerine *bireyin iyiliği* için sınırlandırma önerisidir. Cumhuriyetçi modeli eleştiren liberal demokrasi modeli halkın-kitlenin-bireylerin özgürlüğünü engelleyici olabileceği görüşünü yüksek sesle dile getirerek bireyin özgürlüğüne öncelik verdi. Liberal modelde kamu hayatına katılım araçsal bir yöntemle ele alınır. Birey oy vererek yönetime katılır. Bireyin tercihlerini gerçekleştirmesini temele alan bu yaklaşım her bireye eşitlik özgürlük ve refah vaat eder (Bal, 2014:222-223). Halkın kitle olarak, bireyin özgürlüğünü kısıtlayabileceğinin öne sürülmesi üzerine gelişmiş bir demokrasi yaklaşımıdır. İkinci dünya savaşı ile beraber ulus devletlerin birbirleri arasındaki rekabet ve egemenlik yarışının insanlığın tahammül edemeyeceği acılara sebep olan savaflara neden olduğu konusundaki görüş yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında Fransız ihtilalinin etkisi ile kurulan cumhuriyetçi modeldeki *ulus devletlerin* modasının geçtiği görüşü yaygınlaştıkça, cumhuriyet modelinde uygulanan demokrasinin kamusal alanda alınan

kararları öncelmesi fikri eleştirilmeye başlandı. Demokrasinin uygulanabilirliği bağlamında devlet teşkilatlanmasına ve uygulamalarına ilişkin eleştiriler gelişmeye başladı. Liberal demokrasi bu görüşün yaygın kabulü ile ilerleme kaydetti.

Avrupa'da yaşanan savaş neticesinde dünyada etkili bir barışın tesis edilmesi için Birleşmiş Milletler yetkilendirilmiştir. Bu gelişme ile beraber demokrasi yaklaşımı da çeşitlenmeye başlamıştır. Küreselleşmenin etkisi ile ikinci dünya savaşından 1980 yılına gelene kadar ulus devletlerin otoritelerini zayıflatmak dünya barışı projesi adına uluslararası bir politikaya dönüşmüştür. Uluslararası kurumlar demokrasiyi yaygınlaştırmak ve uygulanabilirliğini denetlemek için temsili demokrasi ile yönetilen ulus devletlerin demokratik süreçlerine müdahaleler insan hakları ve evrensel değerler adına meşru bir hareket olarak gösterildi. İnsanlığın – genelin- iyiliği adına yapıldığı öne sürülen bu uygulamalar bu bağlamda kamuoyunun sempatisi ile karşılandı.

İkinci Dünya Savaşı'ı sonrasında yükselen bu görüş ve küreselleşme ile beraberinde getirdiği toplumsal bunalımlar 1980'lerde neoliberal ekonomi politikalarına geçildiği yıllarda daha yüksek sesle dile getirildi. Radikal demokrasi modeli ise liberalizmin yükselen krizi ile birlikte ne toplumu ne de bireyi önceledi. Bireyin mensubu olduğu topluluğa önem atfetti. Önerilen radikal demokrasi yaklaşımına göre birey kendi topluluğu içerisinde var olur. Bireyin özgürlüğünü korumak için topluluğun özgürlüğünün korunmasıyla, demokrasiler işler hale gelebilir. Toplumun egemen görüşlerin bir ürünü olduğunu öne süren radikalciler, çoğunluğu oluşturan toplumun azınlık topluluklar üzerinde baskı kurabileceği yaklaşımından hareket ettiler. Topluluğun haklarını bireyin ve toplumun genelinin çıkarlarından üstün tuttular.

Bu bağlamda demokrasi kavramı coğrafyaya göre yorumlanması gereken bir yönetim biçimidir. İkinci dünya savaşı sonucunda savaşların sebebi olarak gösterilen ulus devletlerin 1970'lerde özgürleştirici liberal ekonomi politikalarının önünde engel olduğu görüşü *yeni globalistler* tarafından dile getirilmeye başlandı. Küreselleşmenin getireceği özgürlük ve refahın dünya geneline yayılabilmesi için ulus devletlerin tarih sahnesinden kalkması gerektiği düşüncesi hem siyaset hem de ekonomi politikalarında işlerlik kazandı.

Siyasal demokrasi kapitalizmin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan güçler dengesinin ürünüdür (Kışlalı, 2010:260). Bu bağlamda, radikal dönüşümleri ve iktidar ilişkilerini konu alan Gramsci ve görüşlerinin 1970'li yıllarda popüleritesinin artması dikkat çekici bir konudur. Radikal demokrasi yaklaşımının teorik temelleri Gramsci'nin görüşlerine dayanmaktadır. Mouffe ve Laclau radikal demokrasi yaklaşımını, liberalizmin bir kriz içerisinde olduğunu, bu krizin demokrasinin işlerliğini yitirmesinden kaynaklandığını işaret ederek önerdiler. Fikirlerin önerildiği bu süreç de Avrupa'da 68 kuşağının başlattığı yeni toplumsal hareketlerin ve takip eden süreçte, 1970'lerde akademide post

kolonileşme ve bağımlılık teorilerinin popülerleşmeye başladığı görülür. Bu gelişmelere eş zamanlı olarak Gramsci ve görüşleri de popülerleşmeye başlar (Heatherington, 2010:171). Gramsci'nin fikirlerinin popüleritesi, 1970'lerde yaşanan bolluk krizi ile herkese özgürlük ve refah vaat eden liberalizmin meşruiyet krizi ile eş zamanlı artar. Yakın tarihin demokrasi yaklaşımında Avrupa'daki bu siyasi gelişmeler ve bu gelişmelere eklenen Gramscici teori üstün bir etkinlik kurmuştur.

3. Gramsci, Radikal Demokrasi ve Radikal Alternatif Medya

Demokrasi tarihi "insanlar arasındaki toplumsal kökenli eşitsizliklerin" ve bu eşitsizliklerin meydana getirdiği huzursuzlukların giderilmesi için verilen savaşın tarihidir (Kışlalı, 2010:238). Tek bir demokrasi yaklaşımı yoktur. Demokrasi modelleri demokrasinin erdem ve kusurları olduğunu kabul eder. Demokrasi önermeleri bir önceki demokrasi uygulamalarının eleştirisinden yola çıkarak daha eşitlikçi yaklaşımlar sunmaya çalışmaktadırlar. Demokrasi kavramı tartışmalı bir kavramdır. Demokrasi önermeleri arasında örgütlenme pratikleri açısından dağlar kadar fark olsa da her biri kendisini demokratik olarak önermektedir (Bal, 2014:214). Antonio Gramsci'nin hegemonya yaklaşımının 1980 sonrası politikalarda etkinliğinin olması demokrasi bağlamında Gramsci'yi dikkate değer bir konuma getirmektedir. Toplumsal kökenli eşitsizliklerde sınıf kavramına yaklaşımı, eşitsizlikleri gidermek adına önerdiği örgütlenme ve dönüşüm metotları bugünün politikalarına ve medya pratiklerine yön vermektedir.

İtalyan Komünist Partisi'nin kurucusu olan Antonio Gramsci tam anlamıyla bir eylem adamı olarak tanımlanır (Dadal, 2014:150). Gramsci praksişci bir düşündürüdür. Nitekim Eric Hobsbawm'ın kendisini politik militan olarak nitelendirmesinin sebebi değişim çabasıdır. Gramsci fikirlerin eyleme nasıl geçirileceği ile ilgilenir. Bir avuç azınlığın çoğunluğu nasıl yönettiğini merak eden Gramsci, Marks'ın üretim araçlarını yöneten zihinleri de yönetir önermesinden yola çıkarak pozitivist gelişmeyi inceleyerek iktidarın gücünü nasıl yarattığını ve devam ettirdiğini araştırmaya başladı. 1926 yılında faşist hükümet tarafından hapse atıldığında, bütün çalışmalarını faşist yönetimin incelenmesine odakladı.

Üst yapı kuramcısı olarak bilinen Gramsci'nin hegemonya kavramı, bir sınıfın ideolojik egemenliğini ve bu egemenliğin sürdürülmesine yarayan hakimiyet biçimlerine odaklanır. Hegemonyanın araştırma konusu yönetilenlerin yönetici sınıfın tahakkümüne nasıl rıza göstereceğini araştırmaktır. Nitekim Gramsci'nin proletarya egemenliğine dayanan devrim düşüncesi, önce köylülerin işçi sınıfının egemenliğine rıza göstererek işçi sınıfını desteklemesini sonrada, egemen sınıfın yerine geçecek yeni proleter sınıfın tüm toplumu yönetmesini öngörmüştür (Dural, 2012:311). Gramsci hegemonya kavramını sınıfların ve *sınıf bölümlerinin* arasındaki ekonomik, siyasal, ideolojik/kültürel

ilişkileri irdelemek için ortaya koymuştur (Hall, Lumley, & McLennan, 1985:12). “Gramsci’ye göre mücadelenin verildiği esas alan hegemonyanın kurulduğu siyasal alandır. Bu anlamda siyasal alan basitçe sınıf çıkarlarının partiler aracılığıyla temsil edildiği değil, sınıf mücadelesinin verildiği ve mücadele içinde sınıfların da yeniden biçimlendiği alandır. Siyasal partiler de bu mücadelenin temel araçlarıdır” (Kılıç, 2006:8).

68 kuşağının başlattığı yeni toplumsal hareketlerin etkisi ile 1970’li yıllar liberal demokrasiye getirilen eleştiriler ile şekillendi. Jürgen Habermas, Mouffe ve Laclau gibi araştırmacılar liberal demokrasiye getirdikleri eleştiriler ve önerilerle liberal demokrasinin içeriğini ve kurumlarını dönüştürmeyi hedeflediler (Kanatlı, 2014:114). Habermas’ın müzakereci demokrasi, Mouffe’nin ve Laclau’nun radikal demokrasi yaklaşımı bu süreçte gelişen demokrasi yaklaşımlarıdır. Aynı yıllarda demokrasi eleştirilerinin ve önerilerinin temel dayanağını Gramsci’nin fikirleri oluşturdu. Mouffe ve Laclau, Gramsci’nin teorisi ve post yapısalcı teknikleri bir araya getiren “Hegemonya ve Sosyalist Strateji” -*Hegemony and Socialist Strategy*- başlıklı çalışmalarını Post-Gramscici bir çalışma olarak tanımladılar (Carpentier & Cammaerts, 2006:967).

Laclau ve Mouffe’nin radikal demokrasi yaklaşımı *uzlaşmazlık* üzerine kuruludur. Onlara göre doğru işleyen demokrasilerde uzlaşmazlık ve çatışma vardır (Carpentier & Cammaerts, 2006:966). Bu sebeple Jürgen Habermas’ın müzakereci demokrasi modelini reddederler. Habermas demokrasilerin işlerliğini yitirmesinin sebebini siyasal katılımın yetersizliğine bağlar. “Özgür ve eşit vatandaşların kamu müzakeresi yoluyla meşru siyasal karar alma” sürecine katılımının artırılması ile demokrasinin işler bir hale gelebileceğini savunur (Kanatlı, 2014:120). Mouffe (2009) ise sosyal olanın çatışma ile var olduğunu, ötekileştirmenin toplumsallaşmanın bir süreci olduğunu, böyle bir müzakere sürecinin tartışmalara ve çatışmalara son vererek benzeşlikler yaratmaya yarayacağından bahsetmektedir. Mouffe’ye göre 20. yy.’da yeni toplumsal koşullarla birlikte sağ ve sol görüş arasındaki ayrım bulanıklaşmış, toplumların göstergesi olan siyasal imgelerin belirleyicisi olan bu siyasal sınırların ortadan kalkması, çatışma göstergelerinin ortadan kalkması anlamına gelmektedir ve demokrasi için tehlike oluşturmaktadır (Mouffe, 2009:3). Bu bağlamda yapılması gereken şey ise bu politik sınırları yeniden çizerek, yeni pratiklerle solu radikalleştirmektir. Radikal demokrasi projesi sol hareketlere dair projelerin nasıl öngörülmesi gerektiğine dair teorik bilgiyi sunmaktadır (Carpentier & Cammaerts, 2006:971). Diğer bir deyişle Gramsci’nin yaklaşımından yola çıkarak yeni hegemonya siyasal alanda kurulmaya çalışılırken, sağ ve sol arasındaki ayrım radikalleştirilirken sınıflar arasında yeni bir düzenleme yapılmaktadır. Gramsci’nin sınıf bölümlerine” topluluk” olarak yaklaşan Laclau ve Mouffe’nin bu yaklaşımı sosyalist hegemonik stratejinin temel yaklaşımını oluşturmaktadır.

3.1. Sınıf, Sınıf Bölümleri ve Topluluk

Karl Marx (1997), “Yahudi Sorunu” başlıklı denemesinde toplumsal yapı içerisindeki çıkar çatışmasındaki sınıfları ve Marksizm’in onlardan beklediği davranış biçimini net bir şekilde açıklar. Almanya’dan politik özgürleşme talep eden Yahudilere, Almanların kendileri özgür değil sizleri nasıl özgürleştirsinler şeklinde seslenmektedir. Almanya’nın politik özgürleşmesinden ziyade, özel bir tür baskıya maruz kalmalarından dolayı kendileri için özel bir özgürleşme şekli talep etmelerinden dolayı onları egoist olarak tanımlarken, Yahudiler Almanların özgürlüğü ile ilgilenmiyorken, Almanların Yahudilerin özgürlüğü ile neden ilgilenmesi gerektiğini sormaktadır (Marx, 1997:5-6). Bu bağlamda sınıfı ve direnişi mutlak bir kolektif hareket üzerinden tanımlamaktadır. Gramsci (1997) ise Marksizm’in sınıf kavramına *sınıf bölümleri* şeklinde yaklaşmaktadır. İşçi sınıfının köylü gibi diğer sınıf bölümleri ile kuracağı hegemonik ilişkiye değinir (Gramsci, 1997:28). İktidarın karşısındaki “ötekilerin” güç ilişkilerinin dönüşüm süreçlerine ve metotlarına eğilerek, “ötekileri” işçi sınıfının egemenliğine girmeye teşvik edecek ve böylece iktidar karşısında tarihsel blok oluşturacak metotlara hegemonya kavramı ile yaklaşır. Bir diğer deyişle sol hareketler içerisinde hegemonik bir düzenleme yapar.

68 kuşağının toplumsal hareketlerini dikkate alan ve kendilerini post-Gramscici olarak tanımlayan Laclau ve Mouffe, geleneksel Marksizm’in değişen toplumsal koşullara karşılık vermediğini, yeni toplumsal hareketlerin ve işçi olmayanlar sınıfının -non-class of non-workers- Marksizmin işçi sınıfı olarak tanımladığı kitlenin yerini aldığını belirtmektedir (Carpentier & Cammaerts, 2006:966). Onlara göre 68 kuşağının yeni toplumsal hareketleri başlatmasının sebebi daha fazla demokrasi talep etmeleriydi ve Marksizm bu talebi karşılamıyordu (Carpentier & Cammaerts, 2006:970). Oluşan yeni koşullarda teori ve pratik arasındaki yeniden yapılanma ihtiyacına karşılık vermek adına *çoğulculuk* ve demokrasiyi merkeze alan politik bir yaklaşım benimsediler. Bu yaklaşımı *radikal demokrasi* olarak tanımladılar.

1980 sonrası radikal demokrasi bağlamında artan çevre sorunları, kadın hakları, etnik kimlik temelli toplumsal hareketler ve radikal demokrasi yaklaşımının demokrasinin temel unsurunu çatışma ve çatışmanın devamlılığı olduğunu savunduğu dikkate alındığında, bu demokrasi yaklaşımının temellerinin toplumsal açıdan incelenmesi dikkate değerdir. Radikal demokrasinin teorik olarak Gramscici teoriye dayanması, Gramsci’nin öncelikle etnik milliyetçi bir yaklaşımı benimsemiş olması ve radikal demokrasinin etnik temelli ayrılıkçı hareketler bağlamında ulus devletlerin çıkarları ile göz ardı edilemez bir çatışmada bulunması tartışmaya açık bir konudur. Özellikle medya çalışmalarında etkin bir rol oynayan post-Gramscici görüşlerin nasıl şekillendiği ve oluşum süreci dikkate değerdir. Gramsci ve fikirlerinin oluşumu sürecinin incelenmesiyle, genelin iyiliği ve bireyin iyiliğini yadsıyıp “topluluğun” iyiliğini

demokrasinin geliştirilmesi olarak savunan radikal demokrasi yaklaşımının temel dinamikleri bu bağlamda önem taşımaktadır.

3.2. Dönüşüm ve Örgütlenme

Gramsci özellikle sınıflar arasındaki ilişkilere ve dönüşüm süreçlerinde siyasetin faktörüne odaklanır. Gramsci'ye göre değişen koşullara bağlı olarak 'toplumda yeni veya daha ileri üretim ilişkilerinin oluşturulması yönünde bir talebin yaratılması' konusu liberalizmin krizinin baş gösterdiği noktadır. Eski üretim ilişkilerinin sağladığı koşullardan memnun kalmayan sınıflar arasında, 'yeni arayış ve ittifaklar izlenecektir'. Bu durum "eskiyi savunan güçlerle yeniyi talep edenler arasında, önce kopukluk, sonra talepkârlar sathında yeni tarihsel bloğun kurulması" şeklinde sonuç bulacaktır. "Bir sınıf bağlaşıkları arasında hegemonyasını kurup, yeni yönetici güç olma potansiyeline sahip bulunduğunu kanıtlayınca ise iş siyasal egemenlik boyutuna yönelecektir" (Dural 2012:317).

Gramsci'ye göre bunun başarılabilmesi için burjuva hegemonyasına karşıt hegemonya oluşturulması gerekir. Bu bağlamda aynı devlet teşkilatlanması gibi emir komuta zincirinde bir disiplin oluşturulmalıdır. Gramsci 'Disiplin' başlıklı makalesinde burjuva toplumunda emir komuta zinciri içerisinde disiplin halinde yürüyen ilişkilerle hegemonya kurulduğundan Rudyard Kipling'in Jungle book adlı eserinden yola çıkarak bahseder. Egemen disipline bataryadaki katır batarya çavuşuna, atlar kendilerini süren askerlere itaat eder. Askerler teğmene, teğmenler alay komutanına, alaylar tuğgenerale, tugaylar Hindistan genel valisine itaat ederler. General de Kraliçe Viktorya'ya itaat eder (Gramsci, 2012:38). Bu disipline eş düşecek bir karşıt teşkilatlanma ile karşıt hegemonyanın yaratılabileceğini söyler.

Gramsci'nin sınıf bölümlerine ilişkin yaklaşımı da benzer bir şekildedir. Karşıt hegemonyanın oluşturulması için ezilen sınıf bölümleri arasındaki emir komuta ve dönüşüm sürecine odaklanır. Bu bağlamda özellikle güney İtalya'nın önemli bir kısmını oluşturan köylünün politize olmasını ve işçi sınıfının yanında saf tutması gerektiğini belirtmektedir. Gramsci'ye göre hegemonya "Hem yönetici bir sınıf olarak proletaryanın hem de yönetimin uygulanmasına ilişkindir". Egemenin egemen kalabilmek için karşı sınıf bölümleri üzerinde zorunlu olarak uygulayacağı zorlama demektir. "Fakat bu proletarya ile işbirliği yapmaya hazır olan ve bu tutumuna etkinlik kazandırılması söz konusu olan müttefiklerinin fikir ve kültür alanında yönetilmesi de demektir. Hegemonya yönetimin olumlu yönünü de geliştirir" (Gramsci, 1997:28). Mevcut güçlerin devrilmesiyle yerine geçecek olan proleter egemenliğin devamlılığını sağlaması için sivil toplumun bu sefer devletin meşruluğunun korunması için kullanılması gerektiğini savunuyordu. Gramsci'nin devlet modelinde, devrim sonrası egemenliği devralan işçi

International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), June, 2019; 5(1): 73-95

sınıfının iktidarı için, politize olmuş sivil toplum devletin devamlılığını sağlar (Dural 2012:315). Bu bağlamda “emekçi sınıf partisinin de en azından bir “hegemonik strateji”ye gereksinimi olduğunu tasarlamaktadır” (Hall, Lumley, & McLennan, 1985:59). Gramsci ve fikirleri ile ilgili temel çelişki bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Topluma sınıf gibi genel bir yaklaşımdan ziyade sınıf bölümleri şeklinde yaklaşması eleştirdiği egemen ideoloji ile benzeş çaba içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Laclau ve Mouffe'nin çalışmalarının politik felsefenin yanı sıra sosyoloji, kültürel çalışmalar, medya çalışmaları, hukuk ve sanat gibi farklı disiplinler üzerinde etkinliğinin olması (Carpentier & Cammaerts, 2006:964) radikal alternatif medya yaklaşımını toplumsal açıdan incelemeye değer bir pozisyona getirmektedir. Karşıt hegemonya kavramının radikal medyanın temel pratiğini oluşturduğu dikkate alındığında radikal alternatif medyanın ne kadar alternatif olduğu sorusu belirlemektedir. Christian Fuchs (2010) alternatif medyanın sadece karşıt fikirler değil karşıt ürünler üretmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Gramsci'nin disiplin yazısındaki gibi karşıt hegemonya önermesini alternatif medyaya ve radikalleşmeye dair geliştirerek, alternatif medyanın fikre karşıt fikir, ürüne karşıt ürün, sektöre karşıt sektör üreterek egemen sisteme karşılık vermesi gerektiğinden bahsetmektedir (Fuchs, 2010:176). Toplumsal değişim nosyonundan dolayı, radikal ve alternatif bir dünyayı işaret etme iddiasında bulunmasından ötürü, radikal alternatif medya olarak tanımlanan bu medyanın toplumdan ziyade toplulukların haklarına odaklanmış olması (Atton, 2010:24-25) ve aynı zamanda hegemonik teorinin temellerine dayanıyor olması, ufak bir azınlığın çıkarlarının genelin çıkarları gibi gösterilmesinin medyası olduğuna işaret etmektedir.

3.3. Radikal Demokraside Gramsci'nin Etnik Milliyetçilik Kökleri

Gramsci hegemonya kavramını geliştirirken iki türlü kullanmıştır. Birincisi yaygın anlamı ile kullanılan “işçi sınıfının burjuva devletini yıkmak ve işçilerin devletin toplumsal tabanı olarak hizmet etmesini sağlamak için yaratması gereken ittifaklar sistemine işaret etmek için kullandığı” şekliyle ikincisi “Sovyet proletaryasının köylülük ile ittifakını sürdürmesi ve kendi genel çıkarına hizmet amacıyla, ekonomik çıkarlarını feda etmek zorunda kalacağını öne sürmek için” kullandığı şeklidir (Şenses, 2016:406). İkinci kısımdaki proletarya ve köylünün ilişkilerini düzenleyen ve aynı zamanda “genel çıkarlar” için fedakârlık bekleyen yaklaşımı Gramsci'nin düşüncelerindeki temel çelişkiyi oluşturmaktadır. Keza İtalyan Komünist Partisi'nin kurucusu olan ve Marksist felsefeyi benimsediğini söyleyen Gramsci'nin bu yaklaşımı Marksist teorinin dinamiği ile taban tabana zıttır. Aynı zamanda belli zümrenin/zümrelerin egemenliğini eleştiren Gramsci bu bağlamda kendisi ile de çelişmektedir. Keza bu genelleştirme yaklaşımı “gerçekte belirli sınıf bölümlerinin çıkarlarından başka bir şey olmayan çıkarlara «genel çıkarlar» görünümü kazandırılmak

yoluyla sınıf yönetiminin meşrulaştırıldığı ve bunun görünmez kılındığı” yerdir (Hall, Lumley, & McLennan, 1985:65).

Gramsci kitlelerden fedakârlık beklentisinin nasıl gerçekleşeceğini sivil toplum ve sağduyu kavramlarıyla açıklar. İdeolojinin nasıl yayıldığı ve kapitalizmin yaşadığı krizlere rağmen varlığını nasıl sürdürebildiği, toplumun bu sömürü düzenine nasıl rıza gösterdiği hegemonya kavramında aranır (Sancar, 2008:29). “Gramsci’ye göre hiçbir egemen yapı sadece güç kullanarak iktidarda kalmaz.(...) iktidar ve güç kültür gibi, gündelik yaşam gibi hayatın her alanında yer alır. Gündelik yaşamlarında insanlar mevcut toplumsal uzlaşılarda fikir birliği içindedirler ve bu, sokaktaki insana sağduyu olarak görünür” (Yaylagül, 2010:111). Bu bağlamda sağduyu ve sivil toplum bağlamında kültüre önem atfetti. Ona göre herkesin anlayabileceği gündelik dil kullanılarak yayılan kültür egemen fikirler kapsamında sağduyu oluşmasını sağlar.

Araştırmacıların bir kısmı ısrarla Gramsci’nin erken dönemlerindeki etnik temelli Sardunya milliyetçiliği yaklaşımını terk ettiğini belirtse de çalışmalarında tekrarlayan bir şekilde İtalya’nın Güney sorununun ve ulusal halkın –national popular- oluşumunun ayrılmaz iki konu olduğunu belirtir. Güney’in bütünleşmesini sağlayacak kültürel öğelere odaklanıyordu. Ona göre kuzeyin eşitliksiz gelişmesi güneyi göz ardı ediyor ve kültürel gelişimini engelliyordu (Jones, 2006:34-35). Gramsci’nin bu yaklaşımının 1980’lerde Laclau ve Mouffe’nin neoliberal ekonomi politikaları ile hız kazanan küreselleşmenin ulusal bölgesel ve yerel farklılıkları göz ardı ettiği, madun ve ezilen halkların birleşmesini engellediği şeklinde liberal demokrasiye getirdiği yaklaşımı hatırlatmaktadır.

Gramsci’nin öngördüğü devrim modeli toplumcu olmaktan çok uzak rekabet yasası içerisinde kapitalist bir devrim modelidir. Foucault’a göre ideoloji, “hakikat olduğu zannedilen bir şeyin her zaman karşısındadır”, “Mesele insanların bilincini (...) değil (...) hakikat üretiminin siyasal, ekonomik ve kurumsal rejimini değiştirmektir (...) Özetle, siyasal sorun yanlış, yanlısma, yabancılaşmış bilinç ya da ideoloji değil, hakikatin kendisidir” (Purvis & Hunt, 2014:17). Bu bağlamda Gramsci’nin temsil ettiği proleter devrim toplumsal çıkarlardan uzak ve sınıf farklılıklarının korunmasının bilgisini sunan bir ideolojidir. Ürettiği İdeolojik bilgi bireyleri özneleştirmekte ve bu özneleştirme sürecini ise kendi egemen ilişkilerini kurmak için ilerletmektedir. Toplumsal yapı içerisindeki belli bir topluluğun çıkarlarının toplumun genelinin çıkarları veya problemleri gibi gösterilmesinin bilgisini sunar. Bu bağlamda sunduğu alternatif egemenlik ve iktidar yöntemleri toplumsal açıdan tartışmalıdır.

Foucault’a göre ideoloji bilgi ve iktidar üretir. Bu açıdan ideoloji sadece yanlışlığın egemenliği olarak değil olumlu anlamlarıyla da görülmelidir. İktidar sahip olduğu güçleri yok etmek yerine veya engellemek yerine teşvik etmek güçlendirmek, örgütleyerek en etkin şekilde kullanmak durumundadır (Rigel vd., 2015:99). Bu bağlamda muhalif

güçleri örgütlenme gayesinde olan Gramsci'de kendi topluluğuna egemen bir ideolojidir. Liberal ideolojiye egemen olmasa da yöntem ve düşünüm açısından egemenlik gayesinde bir düşümdür. Bu bağlamda yaydığı enformasyon ile radikal demokrasi bağlamında kitleleri örgütleyen radikal alternatif medya aynı zamanda dönüşümlerini de sağlamaktadır. Muhalif kitleyi yok etmek yerine sınıf bölümlerine ayırarak örgütler ve güçlendirir. Böylece teşvik ettiği radikalleşme ile büyük resmi sorgulayan kitlesel eylemlerin önüne geçerek, mikro ölçekli radikal eylemleri destekleyerek ulusal yönetimlerin yıpratılmasını sağlar.

Foucault iktidar varsa direnme vardır diyor ve bu iktidarın baskıcı değil yaratıcı olduğunu ifade ediyor. İktidar kavramına oluşturucu, dönüştürücü, güçlendiren ya da tersine çeviren bir süreç ve bu güç ilişkilerini etkin kılan 'stratejiler' olarak yaklaşır (Rigel vd., 2015:99). İktidar sahip olunan bir şey değildir. İktidar her yerdedir ve her yerden çıkabilir. Sınırsız sonsuz şiddet uygulanabilen durumda iktidardan bahsetmek mümkün değildir, çünkü iktidar eşit olmayan ve devingen ilişkilerde ortaya çıkan karmaşık stratejik bir durumdur (Rigel vd., 2015:101). İktidarı amaç ve hedeflerine götüren taktikleri vardır. Gramsci'nin de benzer bir şekilde güç ilişkilerine odaklanmış olması bu bağlamda dikkat çekicidir. Ona göre sistem kendi krizine karşı koyabilmek için iletişime girmek, etkileşim halinde olmak ve dönüşmek zorundadır. Bunu yapmadığı takdirde onu krize götürecektir ve böylece proleter egemenliğin yükselişine fırsat sağlayacak bir kaos başlatır (Gramsci, 2012:52). Dönemin koşulları içerisinde yaptığı bu çıkarım sonucunda hegemonya kavramına, disipline edici ve dönüştürücü metotları içeren bir yol haritası olarak yaklaşmıştır. İşçi sınıfını nizama sokacak ve böylece liberalizmin krizinde ona karşıt bir güç oluşturacak blok yaratmaya çalışır. 1980'ler sonrası liberalizmin yaşadığı krize karşı alternatifler aranırken Laclau ve Mouffe'nin önerdiği radikal demokrasi yaklaşımının Gramsci'nin bahsettiği proleter egemenliğin yükselişi için önerdiği hegemonya kavramı ile yakın ilişkisinin olması ve araştırmacıların kendilerini Post-Gramscici olarak tanımlaması, 1980'ler sonrasını etkisi altına alan radikal demokrasi ve radikal medya pratiklerini bu bağlamda dikkat çekici kılmaktadır. Takip eden bölümde on yılları etkisi altına alan Gramsci'nin fikirlerinin oluşum süreci incelenecektir.

4. Gramsci'nin Etnik Milliyetçiliği ve İtalya

Gramsci'nin bütün politik hayatının ve faşist yönetimin nasıl başa geçtiğinin incelemesi olan 'Hapishane Defterleri', Gramsci'nin sosyalist hareketin bu dönem yaptığı hataları göz önünde bulundurarak öngördüğü yeni düzenin nasıl kurulacağını metnidir. Gramsci'nin 1919 yılında fabrika konseylerini oluşturarak 1920 yılına kadar organize ettiği işçi hareketleri, köylünün ve burjuvazinin savaş sonrası politizasyonunu ihmal etme hatası üzerine kurulu bir metindir. Diğer bir deyişle Gramsci'nin fikirlerini kuramlaştırdığı hapishane sürecinden önceki yaşamı ve deneyimleri hegemonya

kavramının verilerini sunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Gramsci'nin hapisane sürecinden önceki hayatı, fikirlerinin oluşumunu şekillendiren yaşam koşulları ve çalışmaları incelenecektir.

4.1. Gramsci'nin Etnik Milliyetçi Dönemi

Hegemonya kavramını modern anlamıyla ilk kullanan Antonio Gramsci erken dönem çalışmalarında etnik milliyetçilik temelli bir yaklaşım geliştirir. İtalya'nın kuzeyi ve güneyi arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların sebebinin kuzeyin güneyi sömürmesinde bulur. Kendisi güneyden, Sardunya bölgesinden Arnavut kökenli bir topluluk olan Arbëreshë'lerden olan Gramsci ilk dönemlerde Sardunya milliyetçiliğini benimser (Egorova & Egorav, 2016, s. 204). İlerleyen dönemlerde abisi aracılığı ile Marksist görüşle tanışarak sosyalizmi benimser. Etnik temelli yaklaşımlarının yerini, sınıf temelli yaklaşımın aldığı belirtilir (Dural, 2012:310-311).

Gramsci'nin fikirlerinin oluşumunda yaşadığı dönemin İtalya'sının koşullarının önemli bir payı vardır. Ülkenin ekonomisi bankacılık ve ihracat krizleri ile ekonomik dar boğazda iken Gramsci'nin yaşadığı özel sorunlarda fikirlerinin oluşumunda etkilidir. Sardunya'nın Ales kasabasında dünyaya gelen Gramsci'nin tapu kayıt memuru olarak çalışan babasının zimmetine para geçirmekten hüküm giymesinden sonra, Gramsci on bir yaşında okulu bırakmak durumunda kaldı. Aynı zamanda üç yaşından beri kambur durmasına sebep olan omurilik rahatsızlığı ile baş etmeye çalışıyordu. Dönemin İtalya'sında burjuvaziye mensup orta düzey bir memur olan babasının maaşını kaybettikten sonra düşen statüsü ve fiziki deformasyonu köy hayatının çetin koşullarında onu içine kapanmaya itti. Yıllar sonra Gramsci kendisini "bir türlü gevşeyemeyen koza içerisinde bir solucan" gibi tanımlayacaktı (Jones, 2006:16).

İtalya'nın o dönemki ekonomik yapısına bakıldığında kuzeye yapılan yatırımlarla kuzeyin sanayileştiği, güneyin ise Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından bu yana değişmeyen tarım sistemiyle yönetildiği görülür. Yetersiz tarım metotları verimlilikte düşüşü beraberinde getirirken, toprak sahiplerinin köylüden son raddesine kadar faydalanma çabası güneyde yaşayan toplumun istikrarla yoksullaşmasını sağlıyordu. Sardunya'nın da içerisinde olduğu güneydeki liman bölgelerinde tifüs ve kolera gibi salgın hastalıkların yaygınlığının yanı sıra sıtma ve bebek ölümlerinin yüksek olmasına rağmen güney İtalya'da nüfus artıyordu. 19. yy'da İtalya'da neredeyse ekilip biçilebilecek toprak yoktu. Köylüler ya günlük işçi olarak çalışıyordu ya da küçük işletmelerinde yoksullukla baş etmeye çalışıyordu (Davidson, 1968:55). Artan nüfusa karşın kaynakların azalması gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu arttırıyordu.

Gramsci'nin babasının hapse girmesi ile aile işçi sınıfına düştü. Babasının hapse girmesi ile Gramsci'nin annesi yedi çocuğunu dönemin koşullarında geçindirmeye çalışıyordu.

Gramsci'nin babasının hapisten çıkana kadar 6 ile 11 yaşında geçirdiği tecrübelerin politik bilincinin inşasında oldukça etkili olduğu genel kabul görmektedir. Her zaman işçi olmaktan korktu çünkü fiziksel uygunsuzluğu nedeniyle işçi olarak çok uzun süre hayatta kalamayacağını biliyordu. Gramsci'nin politikaya yönelmesinde önemli olan bir diğer konu ise Gramsci'nin yaşadığı sağlık problemi ile işçi *-labourer-* olarak çalışamayacağı gerçeğidir. Hayatını devam ettirmesi ve kişisel güvenliğini sağlaması için entelektüel burjuvazi pozisyonunu devam ettirmekten başka şansı olmadığını biliyordu (Davidson, 1968:56-57).

Gramsci'nin burjuvaziden proletaryaya düşerken elektriğin suyun, okula gidecek elverişli kıyafet ve ayakkabısının olmadığı koşullarda büyümesi, devrimci fikirlerle sosyalizme yönlendiği konusunda değinilen bir konudur (Davidson, 1968:56). Gramsci erken dönemlerinde sardunya milliyetçiliğini benimsemiştir. Sosyalist olan abisi aracılığı ile Marksist görüşlerle tanıştığı ve 1926 yılından Musollini tarafından hapse atıldıktan sonra etnik milliyetçiliğe yakın sardunya milliyetçiliğini bırakıp tamamen sınıf temelli bir yaklaşım benimsediği belirtilir (Dural, 2012:311). Kimi kaynaklara göre ise eğitim için Torino'ya gittiği 1911-1915 yılları arasında sosyalizmi benimser ve Sardunya milliyetçiliğini tamamen reddeder (Jones, 2006:18).

Gramsci'nin Torino'ya taşınmasıyla Sardunya'dan uzaklaşıp sosyalistlerle daha yakın temasta bulunması, endüstrileşmiş kuzey İtalya hakkında yerinde gözlem yapmasını sağlayan, kendi hayat koşullarının yeni bir getirisidir. Sardunya milliyetçiliğini reddedişi ise bu minvalde yaklaşılması gereken bir konudur. Sosyalizmle temaslarının yoğunlaşmasıyla daha kolektif bir yaklaşım benimsese de Gramsci'nin *İtalya'nın güney sorunu* sorusundan vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Steve Jones Gramsci'nin Sardunya milliyetçiliğini nasıl reddettiğini açıklarken Gramsci'nin metodolojik yaklaşımına değinir. Jones (2006), Gramsci'nin esasında pozitivismi eleştirdiğini ve bu eleştiriye İtalya örneği üzerinde tatbik ettiğinden bahseder. Gramsci'ye göre pozitivism sağlık ve eğitim gibi alanlarda kayda değer faydalar sağlıyor olsa da toplumsal anlamda elitler ve kitleler yaratarak bu sınıflara farklı gelişme ayrıcalıkları sunmakta ve bu eşit olmayan imkanlar farklı ekonomik ve kültürel gelişme düzeyleri yaratmaktadır. Pozitivism İtalya'da nispeten varlıklı endüstriyel işçi sınıfını, orta sınıfı ve güneyli toprak sahiplerini destekleyip ortak çıkarlar yaratarak ittifak kurmasını sağlar (Jones, 2006:18). Ekonominin siyasetin ve felsefenin bu türdeş döngüsü mevcut ilişkilerin devamlılığını sağlar (Hall, Lumley, & McLennan, 1985:28). Sonuç olarak Gramsci'nin etnik temelli Sardunya milliyetçiliğini ve sosyalizmi benimsediği dönemde de sorunsalı aynıdır. Etnik temelli Sardunya milliyetçiliği döneminde "gittikçe yoksullaşan, bu yoksullaşmanın nedenlerini hızla sanayileşen Kuzey İtalya'nın öncelik tanınmasıyla ihmal edilmişlerine bağlayan Sardunyalı köylü ve madencilerin acıları ile ilgileniyordu. Kuzeye duyulan bu tepki sonucunda Sardunya milliyetçiliği eğilimleri gösteriyordu" (Felsefe.gen.tr, 2018). Sosyalist yaklaşımında ise Fiat ve Lancia fabrikalarının Torino'ya taşıdığı işçilerin

koşullarını inceledi. Fabrika sahiplerine niçin fabrika içerisinde işçiyi, insanı 'hayvanlaştıran' o yorgunluktan kurtarıp alternatif sunmadıklarını sordu (Gramsci, 2012:11). Yaklaşımını Kuzey'in Güney'i sömürmesi şeklinde genelleştirerek Sardunya milliyetçiliğinden bahsetmedi. Sosyalizmi benimsediği söylenen döneminde ise fikirlerinin ana motivasyonunu kuzeye duyulan tepkinin oluşturması temel bir benzeşliğe işaret etmektedir. Gramsci'nin fikirlerinin özellikle 1980 sonrası kimlik, etnisite, cinsiyet gibi topluluk haklarına yönelik temel eğilim gösteren radikal demokrasinin oluşumunda etkili olduğu dikkate alınırsa Gramsci'nin proleter devrim için işaret ettiği pratiklerin incelenmesi önem taşımaktadır.

4.2. İtalya ve Gramsci'nin 1911-1926 Dönemi

Çalışmalarını ilerlettiği dönemde kuzey İtalya'da kapitalist feodal yapının dışına çıkmış bir görünüm hakimken güneye yarı feodal bir yapı hakimdir. Yani kuzeyin üretim biçimi bir işçi sınıfının hakimiyetindeyken güneyin üretim biçimi köylülerin elindedir. Gramsci bu tahakküm işleminden kurtuluşu fabrika konseylerinde yaptığı gibi işçi sınıfının ve köylünün örgütlenmesinde- sivil toplumda- bulmuştur.

1919 yılında fabrika konseylerini kurarak işçi sınıfını örgütlemiş işçiler fabrikaları işgal etmiş grevler başlamıştı. Köylüler arasında da benzer örgütlenmeler gerçekleşti. Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında ülkede hâkim olan gergin ortama fabrika konseylerinin eylemleri katkıda bulunmuştu. İşçilerin politik ve ekonomik kazanımlar için verdiği bu mücadelenin sonrasında 1921 yılında bu eylemler siyasallaşmış Gramsci'nin kurucu üyesi olduğu İtalyan Komünist Partisi kurulmuştu (Gramsci, 2012:93).

Ülkenin 1. Dünya Savaşı'na girmiş olmasıyla verilen yüzbinlerce kayıp ekonomik darboğazın ülkeyi iflasa getirmiş olması ve artan işsizlik mevcut hükümetten yana memnuniyetsizliğin artmasını sağlamıştır. Bu kaos ortamında toplum refah için çıkış ararken İtalya'da kitleler tarafından en çok destek gören partiler, Komünist Parti, Katolik Parti ve Faşist Parti kitlelerin desteğini almaya çalışıyordu.

İtalya Birinci Dünya Savaşı'ı sonunda kazanan tarafta yer almış fakat savaştan eli boş dönmüştü. İtalyan halkı savaş sürecinde yaptığı fedakarlıkların karşılığını alamamasının sebebini müttefikler tarafından kandırılmasına bağlıyordu. Ülkenin ekonomik darboğazda olması sanayi yatırımlarının yapılmasını engelliyor ve işsizlik artıyordu. Ülke iflasın eşliğinde moral olarak çökmüş, savaşı kaybetmiş hissediyor ve yüzbinlerce kayıp vermiş olmaları ülkede genel bir huzursuzluk ve gerginlik havası yaratıyordu. Ülkedeki grevler ve fabrika işgalleri 1919-1920 yılları arasında gerilimin artmasına sebep oldu. Toplumun kendisine olan özgüveni zedelenmiş ve güvensizlik psikolojisinin hakimiyeti altına

International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), June, 2019; 5(1): 73-95

girmişti. Bu dönemde Musollini önderliğindeki faşist parti güçleniyordu. ‘Proleter Ulus’ kavramı ile halka hitap eden Musollini halkın milliyetçilik duygularını çok iyi kullanıyordu. Bu kasvetli kaos ortamından hüküm süren siyasal istikrarsızlık neticesinde 1922 yılında darbe ile başa geçen Musollini’yi özellikle orta sınıf destekledi. Diğer taraftan ülkede Gramsci önderliğindeki sol fikirlerin radikalleşmesi, Vatikan ve Monarşinin Musollini’yi desteklemesini sağladı (Çelikçi & Kakışım , 2013:88).

İtalya 1922 yılında Musollini önderliğinde kara gömleklilerin yaptığı darbeye doğru ilerlerken ülkedeki politik yapı temelde üç fraksiyona bölünmüştü. Musollini orta sınıfın desteğini alırken köylüler Katolik partiyi, işçi sınıfı ise komünist partiyi destekledi. Gramsci Komünist Parti’nin darbeye başa gelen faşist parti karşısında neden hezimete uğradığını partinin savaş sonrasında politize olan orta sınıf ve köylünün politizasyonuna karşılık verememiş olmalarından kaynaklı olduğunu daha sonraları itiraf etmektedir. Böylece faşist partinin tabanını oluşturan orta sınıfın tercihinin Musollini yönünde olmasını sağlarken köylüleri de Katolik partiye itelemiştir (Gramsci, 2012:135).

Gramsci’nin o dönem için yaygın olarak kabul gören fikirleri toplumun tercihleri üzerinde etkindir. Bunlardan birisi iki kutuplu düşünce yapısının (Komünist Parti’nin köylü ve orta sınıfı egemenliği altına alma çabası) orta sınıfı faşist partiye ötelemiş olmasında katkısı olsa da dönemin koşullarından memnuniyetsiz halkın, bu durumu değiştirme çabalarına Gramsci’nin fabrika konseyleri ile fabrikaları işgal etmesinin ciddi bir etkisi vardır. Liberalizmin yaşadığı krizden işçi sınıfının egemenliği ile çıkmak isteyen Gramsci’nin fabrika eylemleri, toplumda mevcutta olan huzursuzluğa katkı yaparak, kaosun bitmesi ve istikrarın sağlanması yönünde kamuoyunun oluşumunu sağlamıştır. Diğer bir deyişle Gramsci’nin toplum üzerinde oluşturduğu baskı aynı zamanda bu baskıya karşı tepkinin doğuşunu sağlamıştır.

1919-1920 yılları arasında süren eylemlerde işçi sınıfı gibi orta sınıf ve köylülerde kitlelerin mevcut sistemi değiştirebileceğini (praksis), böyle bir güçlerinin olduğunu görmüştür. Gramsci’nin bu dönemki pozisyonu Marks ve Engels’in (2015) Komünist Manifesto’da “Burjuvalar ve Proleterler” başlıklı yazısında, sistemin değiştirilebilmesinin mümkün olduğunu kanıtlamalarından dolayı şaşılacak derecede övgüyle bahsettiği burjuvaziye anımsatmaktadır. Ne var ki Gramsci’nin aynı burjuvazinin yaptığı gibi sınıf karşıtlıklarını kaldırmak yerine “eskisinin yerine yeni sınıflar, baskı koşulları ve yeni mücadele biçimleri” getirmek istemesi, burjuvazinin aksine toplumun genelinin beklentilerine karşılık verememesi dönemin siyasal yapısı üzerinde etkili olmuştur (Marx ve Engels, 2015:44). Marks ve Gramsci proleter egemenliği için egemenlik pratikleri geliştirilmesi konusunda hem fikirdir. Gramsci, Marks’ın aksine köylüyü işçi egemenliğine dahil etmek ister. Dönemin koşulları içerisinde Gramsci’nin eylemlerinin değişimin mümkün olduğunu göstermesi, toplumsal bunalımdan kaçış için değişim

çabalarındaki köylüyü Katolik Parti'ye, orta sınıfı faşist partiye ötelemiştir. Gramsci, üzerinde egemenlik kurmaya çalıştığı bu kitlelerin tercihlerinde, o dönem ilerlettiği eylemlerle değişimin mümkün olduğunu göstermiş fakat köylünün aleyhine ilerlettiği politikalarla köylüye beklentilerini karşılayacak Katolik Parti'yi işaret ederken, egemenliği altına almaya çalıştığı diğer bir sınıf olan orta sınıfın da beklentilerini karşılayacak faşist partiyi işaret etmiştir. Gramsci'nin bu dönem içerisinde etkin olan görüşleri ve eylemleri toplumun tercihlerinde etkili olarak, tüm toplumun faşist rejim altında 1945 yılına kadar kalmasına vesile olmuştur (Gramsci, 2012:135). Gramsci toplumun sınıflı yapısını işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda kullanmayı amaçlayarak kapitalizmin kendisini yeniden üretmesini sağlamıştır. Oysaki dönemin etkin bir siyasal partisinin başında olan Gramsci'nin köylünün ve orta sınıfın beklentisine karşılık vererek, faşist partiyi desteklemesinin önüne geçilmesinin tarihi değiştirebilecek bir sonucu olabilirdi. Musollini her ne kadar darbeyle yönetime geçmiş olsa da halk desteğinin bu konuda etkisi büyüktür. Nitekim Gramsci'nin bu dönem komünist partinin faşizm karşısındaki başarısızlığına yönelik analizinin savaştan sonra köylünün ve orta sınıfın politizasyonuna karşılık vermemiş olmalarına bağlaması bu düşünceyi desteklemektedir (Gramsci, 2012:135).

Foucault'a göre bilgi, iktidar ve özne arasında bağ kurar. Bilgi bilimsel niteliği gereği iktidar üretir ve iktidar bilgi kurar. Diğer taraftan iktidar özne üretici olmasından dolayı baskıcı değil yaratıcıdır. "İktidar hem yaratır hem bastırır ama bastırmadan önce yaratır; çünkü bastırıldığı nesnelere-bireyler-büyük ölçüde kendisinin ürünleridir" (Rigel vd. 2005:100-101). Gramsci'nin bu süreci Foucault ile okunduğunda iktidarın baskısının, on yıllara etki eden Gramsci'yi, düşüncelerini ve eylemlerini ürettiği bir gerçektir. Foucault'un ikili karşıtlık yaklaşımına göre iktidar bir ötekisini yaratmıştır. Bu baskı ve yaratıcılık ilişkisine sınıf içi düzenlemeler açısından yaklaşıldığında Gramsci'nin işçi sınıfı üzerinde kurmaya çalıştığı egemenlik de bir ötekisini yaratmıştır. Foucault'un bu görüşleri Gramsci açısından değerlendirilecek olursa, güç ilişkisi sırasında Gramsci'nin faşizm ve Marksizm üzerindeki etkisi ve sonucunda ön göremediği dönüşüm dikkat çekicidir. Bu bağlamda Foucault'un bahsettiği üzere egemen ideoloji muhalif güçleri bastırırken Gramsci ve fikirlerini yaratmış, Gramsci egemenlik potansiyeline evrilince yaptığı baskı ile faşizmi yaratmıştır. Liberalizmin aksine Gramsci'nin eylemleri kontrolü dışına çıkmıştır. Proleter devrimin neden Avrupa kıtasında gerçekleşmediği ile ilgili araştırma yapan Frankfurt okulu ve kuramcıları Gramsci'den etkilenerek bu bağlamda post-marksist literatüre katkı sağlarken, 1980'lerle soğuk savaşın bitmesi ve Marksist cepheye hissedilen hezimet Marksist paradigmanda reform hareketlerini beraberinde getirmiştir. Bu dönem de Gramsci'nin görüşleri tekrar popülerleşmeye başlamış ve radikal demokrasi yaklaşımına dayanak olmuştur.

Sonuç

Sistemin krizleri süreç içerisindeki gelişmelerle çeşitlenirken demokrasi önerilerinin de çeşitlendiği görülmektedir. Krizin dünya sisteminin bir gerçeği olması kriz kapsamında politik örgütlenmelerin sürekli gelişimini beraberinde getirerek çözümün dinamik yapısını oluşturmaktadır. Çözümler ise bu bağlamda mutlak değil, değişken olgulardır.

Sağ ve solun 1980'lerden sonra yakınlaşması, toplumların çözüm arayışında tutundukları ideolojilerin birbirinin içine erimesini sağlayarak göstergelerin kaybı ile sonuçlanmıştır. Yüzyılların politik tarihini şekillendiren bu göstergelerin kaybı birbiri ile çelişen iki sonuç doğurmuştur. Bunlardan birisi, iki kutuplu politik toplumsal yapı arasında diyalogun artması ile barış ve huzur gibi temel bir toplumsal ihtiyacın giderilmesi için gerekli müzakere atmosferinin oluşmasıdır. İkincisi ise, bu müzakere atmosferinde sürekli çatışmayı demokratikleşme olarak savunan radikal demokrasi önerisinin çıkar grupları tarafından yeni nesil bir barış önerisi olarak sunulması kendisini meşrulaştırma çabasıdır. Toplumların demokrasiden temel beklentisinin eşit hak ve özgürlükler olduğu dikkate alındığında radikal demokrasi önerisinin bu eşitlik ve özgürlük söylemini sahiplenerek, ayrıcalıklı haklar ve özgürlük çeşitleri talep etmesi nitelikli bir adaletsizlik türünün oluşumunu teşvik etmektedir. Genel in iyiliğinin azınlığın iyiliğine feda edilmeye çalışıldığı bu demokrasi yaklaşımında nitelikli adaletsizliğin uygulanması için demokrasinin araç olarak kullanılmaya çalışılması, ulus devletlerin toplumsal eşitlik, refah ve adalet için demokrasinin yaygınlaştırılması amacı ile çelişmektedir. Araçsal demokrasi yaklaşımı olan radikal demokrasi yaklaşımının savunucularının, radikal alternatif medyayı kendi demokrasi anlayışlarının yaygınlaştırılması için bir yöntem olarak benimsemesiyle ulus devletler ve toplumları arasında çatışma konularının radikalleşmesi başlamıştır. Göstergelerini yitiren toplumlar radikal demokrasi fikri kapsamında yayılan enformasyon ile farklı konular kapsamında tek fikir altında örgütlenerek kendi devletlerine karşı hegemonya oluşumunun parçası olmuştur. Radikal demokrasi yaklaşımının ve radikal alternatif medyanın, Gramsci'nin işaret ettiği gibi sınıf bölümleri arasında ekonomik, siyasal ve ideolojik/kültürel bağlaşıklar kurup, sınıfları güncel dinamikler bağlamında yeniden biçimlendirdiği görülmektedir.

Dünyamızda çevre sorunları, kadın hakları, gelir eşitsizliği gibi konuların acil yanıt bekleyen sorunlar olduğu gerçektir. Bir diğer gerçek ise bu sorunların ülkelerin kendi sosyoekonomik, jeopolitik ve tarihsel gelişim sürecindeki gerçeklikleri içerisinde yorumlanması gerektiği, her ülkenin bu sorunlar kapsamında şahsına münhasır gerçeklerinin olduğudur. Keza sorunlar kapsamında çeşitlenen toplulukların, etnik milliyetçilik kapsamındaki ayrıcalıklı hak ve özgürlükleri içeren radikal talepleri, demokrasinin uygulanmasının önünde göz ardı edilemeyecek bir engel teşkil etmektedir.

Demokrasilerin uygulanabilmesi için öncelikle toprak bütünlüğü olan bir ülke ve meşru bir devletin olması esastır. Gramsci'nin bahsettiği sınıf gruplarının veya radikal

demokrasinin tanımı ile toplulukların, ülke bütünlüğünü tartışmaya açması, demokrasinin uygulanması için temel mekanizmanın varlığının tartışmaya açılmasıdır. Uygulayıcı ve düzenleyici bir kurumun yokluğunda ise radikal demokrasinin bahsettiği demokrasi yaklaşımının tartışılması ise mevzu bahis dahi değildir. Radikal demokrasinin devlete ve ülke bütünlüğüne yönelik tutumu, savunduğu fikirler ile esaslı bir çelişki halindedir. Toplum sınıf grupları veya topluluklar şeklinde bölerek çatışma konularını çoğaltarak radikalleştiren bu demokrasi yaklaşımı, herhangi bir çatışma konusu kapsamında kriz yükseldiğinde topluluklar arasında sağduyu yaratarak kolektif eyleme geçmesini teşvik etmektedir.

Eleştirinin demokrasilerin gelişiminde önemli bir yeri olduğu kuşkusuz bir gerçektir. Demokrasilerin toplumsal huzur ve güvenlik açısından önemi, devletleri demokrasileri sürekli geliştirmeye yönlendirirken, radikal demokrasi önerisi gibi ülke bütünlüğünü tehdit edecek oluşumlar konusunda önlemler almaya itmektedir. Bu uygulamalara, “demokratik değil” şeklindeki yorum ancak Aristo’nun Büyük İskender’e verdiği cevap dikkate alındıktan sonra getirilebilir. Toplumsal yapının en önemli iki paydaşı olan devlet ve toplum arasına, önerdiği demokrasi şekli ile ayrılıkçı tohumlar ekme kabiliyeti yüksek olan radikal demokrasi yaklaşımının, hakem görevi üstlendiği demokrasi eleştirilerinde, eşitlikçi ve özgürleştirici bir yaklaşım aramak anlamsız bir çaba olacaktır.

KAYNAKÇA

- Atton, C. (2010). Alternatif medyaya bakış: Kuram ve metodoloji. B. Yanıkkaya, & B. Çoban içinde, *Kendi medyanı yarat* (s. 11-61). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aydın, R. (2018). Ulus, uluslaşma ve devlet: Bir modern kavram olarak ulus devlet. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1): 229-255.
- Bal, H. (2014). David Held'in sınıflandırmasına göre demokrasinin klasik modelleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (26): 213-229.
- B., Rigel, N., Batuş, G., Çoban, & Yücedoğan, G. (2005). *Kadife karanlık*. İstanbul: Su Yayınları.
- Carpentier, N., & Cammaerts, B. (2006). Hegemony, democracy, agonism and journalism: an interview with Chantal Mouffe. *Journalism Studies*, 7(6): 964-975.
- Çelikçi, A. S., & Kakışım, C. (2013). İtalyan faşizmi ve tarihsel gelişimi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2): 83-99.
- Dadal, A. (2014). Power and ideology in Michel Foucault and Antonio Gramsci: A comparative analysis. *Review of History and Political Science*, 2(2):149-167
- Davidson, A. (1968). Antonio Gramsci: The man. *Australian Left Review*, 1(12): 51-63.
- Dural, B. (2012). Antonio Gramsci ve hegemonya . 11(39): 309-321
- Egorova, M., & Egorav, A. (2016). Cultural and language aspects and the problem of regional disintegration :The case of Italy. *International Conference on Arts, Design and Contemporary Education* (s. 202-208). Atlantis Press.

International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), June, 2019; 5(1): 73-95

- Felsefe.gen.tr. (2018, Ekim 31). *Antonio Gramsci'nin Hayatı*. Ekim 31, 2018 tarihinde felsefe.gen.tr: http://www.felsefe.gen.tr/antonio_gramsci_hayati.asp adresinden alındı
- Fuchs, C. (2010). Alternative media and critical media. *European Journal of Social Theory*, 13(2):173-192
- Gülenç, K. (2010). Post Marksizim, radikal demokrasi ve eleştirileri. *Yeditepe'de Felsefe*, 138-188.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane defterleri*. (Çev. Adnan Cemgil) İstanbul : Belge.
- Gramsci, A. (2012). *Gramsci kitabı - Seçme yazılar 1916-1935*. (Haz. David Forgacs ve Çev. İbrahim Yıldız) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hall, S., Lumley, B., & McLennan, G. (1985). *Siyaset ve ideoloji Gramsci*. (S. Emrealp, Çev.) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Heatherington, T. (2010). *Wild Sardinia: Indigeneity and the global dreamtimes of environmentalism*. Seattle: University of Washington Press.
- Jones, S. (2006). *Antonio Gramsci*. Londra ve New York: Routledge.
- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal sistemler*. Ankara: İmge Kitapevi .
- Kılıç, A. Z. (2006). *1980'den sonra Türkiye'de sosyalist partilerin siyaset anlayışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilimi Anabilim Dalı .
- Kanatlı, M. (2014). Chantal Mouffe'un radikal demokrasi projesi üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Akademi Dergisi*, 115-135. 1(2):115-135
- Keskin, İ. (2011). Sosyolojik teoriler bağlamında yapısalcı analizin imkânı ve sınırlılıkları. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1 (2): 63-88
- Marx, K. (1997). *Yahudi Sorunu*. (Çev. Niyazi Berkes) Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2015), *Komünist Manifesto*. (Çev. Ethem Levent Bakaç). İstanbul: Zeplin Kitap
- McNally, M., & Schwarzmantel, J. (2009). *Gramsci and global politics*. Londra ve New York: Routledge.
- Mouffe, C. (2009). Democratic politics and agonistic pluralism. *Consello da Cultura Galega*, 1-17, http://consellodacultura.gal/mediateca/extras/texto_chantal_mouffe_eng.pdf (Erişim Tarihi :29 Ocak 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır)
- Purvis, T., & Hunt, A. (2014). Söylem, ideoloji, söylem, ideoloji, söylem, ideoloji... *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1: 9-36
- Sancar, S. (2008) *İdeolojinin serüveni*. İstanbul: İmge Kitapevi
- Şenses, F. (2016). *Neoliberal küreselleşme ve kalkınma*. (Haz. F. Şenses) İletişim Yayınları.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle iletişim kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Zabunoğlu, G. (2017). Bir radikal demokrasi modeli olarak müzakereci demokrasi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66(4):795-817.